

אמר להם רבי יוחנן: אני מזרעו של יוסף, שאין עין הרע שולטת בו. וכל כך למה? בשכר שלא רצה ליהנות מאשת פוטיפר אדוניו.

יוסף שליט על יצרו ומתוך כך יש לו שליטה גם על מלאך המוות. סגולות אישיותו מייעדות לו תפקיד מרכזי בישועתם של ישראל, הוא מופקד על השער ונקרא להנהיגה על מפתן הכניסה לארץ ישראל, כדי להוביל את המערכה על כיבוש הארץ מידי עמי כנען. תחילה נכבשת יריחו המציינת את גבול נחלת בני יוסף, ובכך נסללת הדרך לכיבוש ירושלים ונחלתה לקראת הופעת מלכות בית דוד.

ניצחון אויבי ישראל מכח עבודת המקדש

בשנות הכיבוש והחלוקה עומדת הנהגתו של יהושע, שורש משיח יוסף, במרכז, כי תפקידו של משיח בן יוסף הוא להכשיר את השטח לקראת משיח בן דוד, אך על פי רוב הוא נשאר פאסיבי, הוא קולט את הקולות והריחות הבוקעים מן המקדש ומעניק לירושלים את כתר המלוכה.

ה"שפת אמת"¹² בפרשת בהעלתך מעמידנו על כוחה של עבודת הקודש והמקדש להביא לתיקון העולם ולניצחונם של ישראל, וכה דבריו:

"באלה העבודות בבית המקדש היו מתקנים כל הבריאה, דכתיב: 'עם זו יצרתי לי תהלתי יספור'. ועיקר כוחן של ישראל בפה. וזה נשאר בלויים דכתוב 'רוממות אל בגרונם', ועל ידי זה 'וחרב פיפיות בידם' כו', עיי"ש בפירוש רש"י, וכל מלחמתן של בני ישראל היה בזה הכח.

ולכן כתיב 'למנצח', כי באלה השירים היו מנצחין לכל האומות, ובעל כורחם היו מעוררין כל האומות להביא מורך בלבכם מפני הדר גאונו יתברך.

ואיתא, מיריחו היו שומעין קול השיר, עיי"ש. והרמז, כי הקולות הלכו עד למרחוק, כי יריחו היו תוקף כל הז' אומות".

עיקר תוקפם של עמי כנען היה טמון ביריחו, וכדי לקעקע את כוחם נדרש כוחו של יוסף שהוכיח את יכולתו לעמוד אל מול טומאת מצרים, וכעת, בזמן הכניסה לארץ, נדרש למערכה שניה. עבודת הקודש והמקדש שהיתה נשמעת עד יריחו מלמדת כי נצחונם של ישראל על האומות בא על ידי עבודת הכהנים והלויים המטילה בורך בלב האומות מפני הדר גאון ה'.

מסע אברהם משכם לבאר שבע

נראה לומר שכשם שיריחו מהווה הקדמה לירושלים, כך שכם, בית אל ובאר שבע מהוות הקדמה לחברון.

תחנתו הראשונה של אברהם בארץ כנען היתה **בשכם**, לאחר מכן נטה אהלו בין **בית אל** ובין העי, ומשם הגיע **לבאר שבע** - "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֵם... וַיַּעֲתֵק מִשְׁם הַהָרָה מְקַדֵּם לְבֵית אֵל וַיֵּט אֶהְלֵה בֵּית אֵל מִיָּם וְהָעֵי מְקַדֵּם... וַיֵּסַע אַבְרָם הַלּוֹךְ וַנְּסוּעַ הַנְּגָבָה"¹³.

אגב מונה המשנה קולות שונים שנשמעו מהמקדש עד יריחו, ואף ריח הקטורת היה מגיע עד יריחו.

יריחו – המפתח של ארץ ישראל

הראב"ד⁴ מבאר בשם מורו הרב החסיד, שלא היה זה בדרך הטבע, אלא מעשה ניסים היה זה, ולכן לא היה נשמע הקול אלא ביריחו שיש בה קדושה קצת כירושלים, אך במקומות אחרים היו שומעים למרחק קטן יותר.

בהמשך מבאר הראב"ד, שהטעם לכך ששרתה קדושה ביריחו הוא, מפני שהעיר יריחו היתה תחילת כיבוש ארץ ישראל, וכשם שמרימים תרומה מראשית הדגן, כך הפרשי יהושע אותה תרומה מארץ ישראל, ולכן החרים את שללה להיות קודש לה⁵. ונעשה נס זה כדי שירגישו בני אדם שיש קדושה ביריחו בדומה לירושלים.

בגבול נחלת יוסף נשמעו הקולות הבאים מירושלים, כי יריחו היא ה"המפתח של ארץ ישראל" ממזרח, ויריחו עצמה נמצאת בנחלת בנימין, כמבואר ב**מלבי"ם**⁶:

"מן הירדן שנגד יריחו התחיל והלך למערב ופגע במי יריחו, כי יריחו עצמה היה לבנימין".

יהושע בן נון – שורש משיח בן יוסף

יהושע בן נון הוא שורש משיח בן יוסף⁷ - הוא בא מאפרים בן יוסף, ומצאצאיו עתיד לעמוד משיח בן יוסף שינצח במלחמת גוגו ומגוג. לכן תחילת יישום מנהיגותו בהנחלת הארץ לבני ישראל מתגלה ביריחו המציינת את גבול נחלת יוסף.

מנהיגותו של יהושע מהווה הכנה למלכותו של דוד, שמצאצאיו עתיד לעמוד משיח בן דוד, ולא בכדי מלכותו של דוד מתחילה בחברון ומשם עולה לירושלים - שבע שנים בחברון ושלושים ושלוש שנה בירושלים - שתיהן בתחום נחלתו של שבט יהודה.

דומה שהקול המגיע מירושלים ליריחו רומז לקשר שבין משיח בן יוסף ומשיח בן דוד, כל אחד ותפקידו בתהליך הגאולה.

יוסף שליט על יצרו ועל מלאך המוות

מלבד הקולות שנשמעו במקדש והגיעו עד יריחו, המשנה מעידה כי גם ריח הקטורת הגיע עד יריחו. בפרשיית קורח ועדתו⁸ אהרן הכהן רץ עם הקטורת כדי לעצור את המגיפה, כלומר לקטורת יש כח להציל ממלאך המוות. חז"ל⁹ אומרים שמלאך המוות הוא השטן והוא יצר הרע, ועל יוסף אומרים חז"ל¹⁰, שאין יצר הרע שולט בו ואין עין הרע שולטת בו. הגמרא ב**ברכות**¹¹ מספרת על רבי יוחנן שהיה רגיל ללכת ולשבת בשער בית הטבילה, כדי שבנות ישראל העולות מבית הטבילה יסתכלו בו ויהיה זרען נאה כמותו. אמרו לו חכמים: וכי אין כבודו מפחד מעין הרע?

⁴ ראב"ד תמיד שם ד"ה קול הצלצל.

⁵ ראה יהושע ו, ז.

⁶ מלבי"ם יהושע טז, א.

⁷ ראה קול התור פרק ראשון, אות ט.

⁸ ראה במדבר יז, יב-ג.

⁹ בבא בתרא טז ע"א.

¹⁰ ראה מדרש ילמדנו ילקוט תלמוד תורה בראשית אות קפז.

¹¹ ברכות כ ע"א.

¹² שפת אמת פרשת בהעלותך שנת תרמ"ה.

¹³ בראשית יב, ו-ט.

דרשו להוציא אליהם את הלוי למען ידעוהו, והוא מוסר לידיהם את פילגשו תחתיו, והם נוהגים בה באכזריות עד שיוצאת נשמתה. האורח הלוי מזועזע ממעשיהם ומבקש לעשות מעשה שיזעזע את ישראל - הוא שולח את נתחי גופתה אל כל שבטי ישראל, ומתוך זעזוע עמוק יוצאים שבטי ישראל למלחמת נקם נגד בנימין, וכך נאמר: "וַיִּקְמוּ וַיַּעֲלוּ בֵּית אֵל וַיִּשְׁאָלוּ בְּאֵלֵקִים וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי יַעֲלֶה לָּנוּ בְּתַחֲלָה לְמַלְחָמָה עִם בְּנֵי בְנֵי־מִן וַיֹּאמֶר ה' יְהוָה בְּתַחֲלָה"¹⁹.

בית אל עומדת בראש סולם יעקב ומהווה נקודת חיבור ורוממות, ומשמשת הכנה לקראת הופעת המלכות, כאמור, והנה בפרשת פלגש בגבעה יוצאת משם פורענות קשה - מלחמת אחים.

יהודה היה ערב לבנימין אחיו²⁰, והיה מוכן להציע את עצמו כעבד ליוסף, ובלבד שישחרר את בנימין, והנה בפרשיית פלגש בגבעה נבחר שבטו לעמוד בראש הלוחמים נגד בני בנימין. במלחמה זו, לאחר שתי מערכות שבהן נפלו אלפים מישראל, נצחו ישראל את בני בנימין במערכה השלישית ונתרו מהם בחיים רק שש מאות איש, וכמעט נכחד שבט ישראל.

ירבעם העמיד עגלים בבית אל

פרשיה שלילית נוספת שאירעה בבית אל התרחשה בימי ירבעם, מלכה הראשון של ממלכת יהודה לאחר חלוקתה. ירבעם ייסד פולחן עגלים בבית אל ובדן, בשל רצונו לנתק בין ממלכת ישראל לעבודות המקדש בירושלים שהיתה בתחום ממלכת יהודה. מדוע חשש ירבעם מכך שיעלו ישראל לבית המקדש שבירושלים?²¹

אמר ירבעם בליבו: הלכה למשה מסיני היא, ששייבה בעזרה מותרת רק למלכי יהודה, ואם כן כשיראו ישראל את רחבעם מלך יהודה יושב, ויראו שאני עומד, יחשבו שרחבעם הוא המלך האמיתי, ואני - ירבעם - איני נחשב אלא כעבדו. ואם אעבור על הדין ואשב בפניו, יהיה דיני כמורד במלכות, ויהרגוני וילכו כל ישראל אחרי רחבעם. לכן הלך ונועץ ביועציו, וכך נאמר:

"וַיִּנְעֵץ הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ שְׁנֵי עֲגָלֵי זָהָב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רַב לָכֶם מַעֲלוֹת יְרוּשָׁלַם הִנֵּה אֲלֵקֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: וְעַתָּה אַתְּ הַאֲחָזֵד בְּבֵית אֵל וְאֵת הַאֲחָזֵד נָתַן בְּדָן: וְהִי הַדְּבָר הַזֶּה לְחִטָּאת"²².

אמנם לא נתכוון ירבעם לעבודה זרה, אלא לעבוד את ה' אלקי ישראל, אבל ב"תיקוניו" הכעיס את ה' והביא תקלה לישראל, מפני שעבודת ה' צריכה להיות רק בדרכים ובדברים שציוה ה' את ישראל, ורק במקום אשר הוא בוחר.

הבחירה דווקא בבית אל איננה בכדי. בית אל היא מרכז של דרישת ה' ושל עובדת ה'.

משיח בן יוסף ומשיח בן דוד

משיח בן יוסף הוא המשיח הראשוני. תפקידו הוא לכונן את השלבים המעשיים בדרך אל הגאולה - הקמת צבא, תעשייה,

באר שבע היא המנעול הדרומי של ארץ ישראל, ולכן כשרוצים לתאר את הקצה הדרומי של ארץ ישראל, אומרים "מדן ועד באר שבע"¹⁴. בבאר שבע היה קצה הגבול שבו היתה התיישבות יהודית בצד הדרומי.

סולם יעקב - באר שבע, ירושלים, בית אל

פרשת ויצא פותחת בסיפור יציאתו של יעקב מבית הוריו בבאר שבע אל העיר חרן ומספרת שבדרכו שכב לישון וחלם על סולם מוצב ארצה וראשו בשמים ומלאכים עולים ויורדים בו. יעקב קם בבוקר נפעם מהחלום ומצהיר שזהו בית אלקים ושער השמים, וקורא למקום בית אל.

רש"י¹⁵ מבאר, שהסולם שנתגלה ליעקב בחלום היה עומד כשרגליו בבאר שבע, ראשו ממעל לבית אל, ואמצע שיפועו מכוון כנגד מקום המקדש בירושלים. נמצא שהסולם חיבר בין באר שבע שבדרום נחלת שבט יהודה, ירושלים שבצפון נחלת שבט יהודה (בגבול שבין יהודה ובנימין), עם בית אל הממוקמת על הגבול שבין בנימין ובין בני יוסף, ובכך נרמז החיבור שבין יהודה ליוסף, ונוסף אליהם בנימין, השייך אף הוא להנהגת המלכות, כפי שמתגלה עם המלכת שאול, שהיה בן שבט בנימין, למלך ישראל הראשון.

ובאמת גם הולדת בנימין קשורה בבית אל, שכן נולד בדרך, בין בית אל לבית לחם, "וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי עוֹד כְּבָרַת הָאָרֶץ לְבֹא אֶפְרָתָה וְתֵלֶד רָחֵל"¹⁶. נמצא שאף אצל בנימין שמשה בית אל הכנה להופעת מלכותו.

מובלעת מיהודה נכנסה לשטחו של בנימין

הגמרא בזבחים¹⁷ אומרת:

"בשלושה מקומות שרתה שכינה על ישראל: בשילה, ונוב וגבעון, ובית עולמים, ובכולן לא שרתה אלא בחלק בנימין, שנאמר: 'חופץ עליו כל היום', כל חפיפות לא יהו אלא בחלקו של בנימין".

על דברי הגמרא שהשראות השכינה היו תמיד בחלקו של בנימין, שואלת הגמרא: אמנם בבית המקדש היתה השראת שכינה בחלק בנימין וסנהדרין בחלק יהודה, ואין קושי בדבר, כי נחלות השבטים יהודה ובנימין נפגשו במקום המקדש, ומבואר כיצד נתחלק המקדש בית שתי נחלות אלו, אולם במשכן שילה קשה לומר כך, כי הגבול שבין נחלות יהודה ובנימין לא עבר בקרבת שילה, ואם כן אי אפשר לומר ששילה חילקה ביניהם?

משיבה הגמרא: קו הגבול בין נחלות יהודה ובנימין לא היה ישר, אלא מובלעת מיהודה נמשכה ונכנסה לתוך שטחו של בנימין.

מעשה פלגש בגבעה

בספר שופטים¹⁸ נזכר מעשה פִּלְגֶשׁ בְּגִבְעָה, וכך היה המעשה: אחד מבני שבט לוי נקלע עם פילגשו לגבעה, עירם של בני שבט בנימין, והתארח ללילה אצל אפרתי המתגורר במקום. בני העיר

¹⁴ ראה שמואל ב' יז, יא; מלכים א' ה, ה.

¹⁵ רש"י בראשית כח, יז.

¹⁶ בראשית לה, טז.

¹⁷ זבחים קיח ע"ב.

¹⁸ שופטים פרקים יט-כא.

¹⁹ שופטים כ, יח.

²⁰ ראה בראשית מד, לב.

²¹ ראה סנהדרין קא ע"ב.

²² מלכים א' יב, כח-ל.

יהושע בא מבית יוסף, ומשנסתלק יהושע התעורר כוחו של יהודה. ההתעלות שייכת ליהודה, שבט המלכות - "הַיְהוּדָה לְקִדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמְּשָׁלוֹתָיו"²⁴.

לעתיד לבוא "אֲפָרַיִם לֹא יִקְנָא אֶת יְהוּדָה וְיְהוּדָה לֹא יֵצֵר אֶת אֲפָרַיִם"²⁵. המאבק שהכרנו בין יוסף ליהודה הוא מאבק ראשוני בבירור קומת המלכות, אך בהמשך עתיד להתברר תפקידו המדויק של כל אחד - יוסף מכשיר את השטח ומעניק את הכלים, ויהודה מסיים את התהליך ומביא את העולם לתיקונו השלם.

קיבוץ גלויות וכדו'. ומשיח בן דוד עתיד להביא את העם אל שלמותו הרוחנית.

חז"ל²³ אומרים:

"אחר מיתת יהושע שאלו 'מי יעלה לנו בתחלה', ויאמר ה' יהודה יעלה'. ומשבט יהודה יצא עתניאל ראשון לשופטים. ועוד משבט יהודה בועז. ועוד משבט יהודה יצא שלמה והוא בנה את בית המקדש. ועוד משבט יהודה יצא יהושפט ויותם ויאשיהו וזרובבל בן שלתיאל פחת יהודה ומלך המשיח".

²⁴ תהלים קיד, ב.

²⁵ ישעיהו יא, ג.

²³ ילקוט שמעוני פרשת ויחי רמז קנט.